

ZESZYTY HISTORYCZNE

WiN-u

Nr 24

Rok XIV, grudzień 2005 r.

ZRZESZENIE „WOLNOŚĆ I NIEZAWISŁOŚĆ”

Projekt okładki: Zygmunt Kural
Wydawca: Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
Komisja Historyczna
ISSN 1230-160X

Recenzent:
prof. dr hab. Ryszard Terlecki

Adres redakcji:
Zarząd Główny Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”
Rynek Kleparski 4
31-150 Kraków
e-mail: redakcja@zhwin.pl

© Copyright by Zeszyty Historyczne WiN-u

Redaguje zespół:
Wojciech Frazik (z-ca redaktora naczelnego), Marian Kozielski, Ludwik Kubik,
Janusz Kurtyka (redaktor naczelny), Filip Musiał (sekretarz),
Czesław Naleziński, Zdzisław Zblewski

Stale współpracują:
Elżbieta Jakimek-Zapart, Grzegorz Ostasz, Tomasz Marszewski, Jerzy Węgiński,
Andrzej Zagórski

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania i adiustacji nadesłanych tekstów.
Artykułów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

„Zeszyty Historyczne WiN-u”
można nabyć zamawiając w redakcji lub przez stronę internetową www.zhwin.pl

Publikacja dofinansowana przez:
Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa
Małopolski Urząd Wojewódzki
Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych

Skład komputerowy: Wojciech Myszk, tel. 601 290 227
Druk: Drukarnia TECHNET, Kraków, ul. Wielicka 28, tel. (12) 656-21-11
Nakład 600 egz.

SPIS TREŚCI

OPRACOWANIA I ARTYKUŁY

Jerzy Bednarek

W kręgu Konspiracyjnego Wojska Polskiego. Oddział ppor. Alfonsa Olejnika „Babinicza”, „Romana” i jego likwidacja przez aparat bezpieczeństwa 5

Krzysztof Kaczmarski

Zamach na Tadeusza Sieradzkiego, szefa PUBP w Sanoku (15 czerwca 1945 r.) 27

Paweł Fornal

Zamach na Bronisława Czecha, szefa PUBP w Brzozowie (18 kwietnia 1946 r.) 47

Andrzej Romaniak

Publiczne egzekucje w Sanoku – maj–czerwiec 1946 r. 73

Jarosław Durka

Oddział Władysława Musialika „Bolesława” w latach 1939–1947.

Z dziejów polskiego podziemia niepodległościowego 87

Krzysztof Z. Nowakowski

Oddział „Wareckiego” na Podhalu. Nieznany epizod z działań Brygady

Świętokrzyskiej NSZ w 1945 r. 103

Artur Caban

Oddział zbrojny Henryka Gawrona „Groma” 125

WSPOMNIENIA

Jan Molęda „Trzaska”

Rozbicie więzienia w Miechowie w 1945 roku

opracował **Marcin Chorązki** 137

ŹRÓDŁOZNAWSTWO

Wojciech Frazik

Sprawa spadochroniarzy – przyczynek do dyskusji o wiarygodności akt

sądowych 155

Z DOKUMENTÓW WiN-u

Wyjazd delegacji WiN na Zachód w 1946 roku – nowe dokumenty

opracował **Wojciech Frazik** 165

MATERIAŁY

Wytyczne gospodarki pieniężnej Armii Krajowej z grudnia 1944 r.

opracował **Filip Musiał** 175

Sprawozdanie z całokształtu działalności Inspektoratu AK Rzeszów,
8 maja 1945 r.

opracowała **Elżbieta Jakimek-Zapart** 183

Sprawa porucznika Hieronima Piotrowskiego „Jura” opracowali Kazimierz Krajewski i Tomasz Łabuszewski	209
Tomasz Konopka Zabójstwa i inne zgony gwałtowne w pierwszych latach powojennych, w zbiorze protokołów sekcyjnych krakowskiego Zakładu Medycyny Sądowej	239
Incydenty graniczne polsko-słowackie w 1945 r. w świetle dokumentów Komendy Powiatowej MO w Nowym Targu opracowali Krzysztof Z. Nowakowski i Maciej Depczyński	273

Z DZIEJÓW KOMUNISTYCZNEGO TERRORU

Próba ujęcia Władysława Kowala „Saneckiego” (nieznany dokument) opracował Filip Musiał	287
Dwa doniesienia agenta Departamentu III MBP o pseudonimie „333” opracował Jarosław Kopiński	291

MATERIAŁY DO „SŁOWNIKA BIOGRAFICZNEGO UCZESTNIKÓW WALK Z KOMUNIZMEM” (Biogramy)

BOSSOWSKI Mieczysław opracował Paweł Fornal	303
SZCZEPKOWSKI Zygmunt Jerzy opracował Paweł Fornal	311
WENCEL Stanisław opracował Jarosław Durka	321

DYSKUSJE–POLEMIKI–RECENZJE

Od Redakcji	329
-----------------------	-----

WYDARZENIA

Filip Musiał O wolność obywatela i niezawisłość państwa	331
---	-----

BIBLIOGRAFIA

Materiały do bibliografii Zrzeszenia WiN opracowali Elżbieta Jakimek-Zapart i Andrzej Zagórski	333
--	-----

Spis ilustracji	339
---------------------------	-----

Wykaz częściej stosowanych skrótów	347
--	-----

MATERIAŁY DO „SŁOWNIKA BIOGRAFICZNEGO UCZESTNIKÓW WALK Z KOMUNIZMEM” (Biogramy)

Zeszyty Historyczne WiN-u 24: 2005
ISSN 1230-106X

WENCEL Stanisław

35. Stanisław Wencel w 1944 r.

(1913–1967), ps.: „Świder”, „Twardy”, (UB) „Zatoka”, używał nazwisk konspiracyjnych: Jan Strzałka, Małecki, ppor. (1943), por. (3 V 1944), kpt. (31 I 1944), współorganizator Gromad Robotniczych Czerwonego Harcerstwa, działacz PPS, dowódca oddziału bojowego PPS-WRN, dowódca 1. kompanii oddziału rozpoznawczego „Surowiec” 23. DP AK Okręgu Śląskiego, dowódca 3. kompanii 2. batalionu 27. pp AK Okręgu Kielecko-Radomskiego.

Ur. 4 IX 1913 r. w Ust-Kucie na Syberii, syn pochodzącego z Zawiercia zesłańca, działacza PPS, Stanisława Wencła (seniora, 1880–1945) i Józefy z d. Franasz. W 1923 r. całą rodziną powrócili do Zawiercia, gdzie młody Stanisław w 1928 r. ukończył szkołę powszechną. Dwa lata później zaczął pracować jako ślusarz w Zakładzie Przemysłowym „Poręba” koło Zawiercia. Zaraz też zaangażował się w prace Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (OM TUR) i rozpoczął tworzenie Ro-

botniczych Gromad Czerwonego Harcerstwa, w których reprezentował nurt antykomunistyczny. W 1934 r. został przewodniczącym gromady hufca w Zawierciu i wszedł w skład Rady Głównej Czerwonego Harcerstwa. W 1933 r. wstąpił do PPS, a w 1935 r. zdał eksternistycznie maturę w Krakowie. W tym samym roku został powołany do wojska, służył w 73. pp. W ramach Kursu Dywizyjnego ukończył rok później szkołę podchorążych w Katowicach i wrócił do domu w randze kaprala podchorążego. Podjął wtedy pracę korespondenta gazety „Robotnik”. W 1938 r. ponownie wcielony do WP; wziął udział w zajmowaniu Zaolzia. W tym samym roku rozpoczął pracę w fabryce włókienniczej TAZ (Towarzystwo Akcyjne „Zawiercie”) w Zawierciu.

Zmobilizowany po raz trzeci 23 VIII 1939 r., został przydzielony do 11. pp z Tarnowskich Gór, z którym odbył kampanię wrześniową. Zakończył ją w sowieckim obozie w Równem i w ramach wymiany jeńców został wydany Niemcom. Podczas transportu zbiegł. Wrócił do Zawiercia, gdzie w grudniu wstąpił do konspiracji i szybko z łącznika o ps. „Świder”

awansował na dowódcę oddziału bojowego PPS-WRN. Początkowo nigdzie nie pracował, ale później niemiecka policja skierowała go do fabryki „Werner und Mertz”, gdzie pracował od listopada 1941 do lutego 1943 r. jako ślusarz.

W kwietniu 1940 r. w mieszkaniu S. Wencła (ojca) odbyło się spotkanie zawierciańskich działaczy PPS z przybyłym z Dąbrowy Górniczej Cezarym Uthke. Podzielono wtedy pow. zawierciański na dwa obwody: myszkowski i zawierciański. Młody S. Wencel stanął na czele Działu Wojskowego PPS-WRN. W ramach jego działalności utworzono zawierciański 3. pułk Brygady Zagłębiowskiej Gwardii Ludowej PPS pod dowództwem por. Józefa Mazurka „Kostka”. Do 1942 r. powstały trzy bataliony: zawierciański (dowódca Piotr Wierzbicki „Jodła”, a później Mieczysław Makieła „Słaby”, „Granit”), myszkowski (Mieczysław Stelmach „Zawierucha”) i porębski (Julian Kułach). Każdy z batalionów składał się z trzech kompanii, kompanie z trzech plutonów, a te z trzech sekcji. Głównymi zadaniami były: sabotaż, wywiad i kolportaż nielegalnej prasy.

W lutym 1943 r., ze względu na aresztowania, Wencel musiał uciekać z Zawiercia do Sosnowca. Za wskazanie miejsca jego pobytu gestapo obiecało nagrodę w wysokości 5000 marek. W Sosnowcu Wencel został kierownikiem politycznym PPS i przybrał ps. „Twardy”. Niebawem otrzymał od dowódcy brygady GL PPS mjr. C. Uthke „Tadeusza” polecenie utworzenia grupy egzekucyjnej, przeznaczonej do likwidacji niemieckich konfidentów. W maju 1943 r. grupa ta została scalona z AK i wkrótce Wencel został dowódcą dywersyjnego oddziału AK krypt. „Surowiec”, działającego w ramach późniejszej 23. DP. Od 28 IX do 8 X 1943 r. jego żołnierze zostali przeszkoleni przez oficerów Komendy Okręgu Śląskiego AK. Oddział, już od października, przeprowadzał akcje na pograniczu Generalnego Gubernatorstwa i III Rzeszy (okolice Olkusza i Zawiercia). Do zadań „Twardego” należały: likwidacja agentów (wykonano ok. 80 wyroków), przerzuty prasy oraz konfiskaty pieniędzy i rozbrojenia. Dochodziło też do potyczek, np. podczas akcji na posterunek żandarmerii w Będzinie.

Rozkazem dowódcy dywizji mjr. Zygmunta Janke „Waltera” z 15 II 1944 r. ugrupowanie „Twardego”, jako 1. kompania Oddziału Rozpoznawczego 23. DP AK Okręgu Śląskiego, stało się oddziałem leśnym (2. kompanią dowodził ppor. Gerard Woźnica „Hardy”). Do bardziej znanych należy akcja z 14 kwietnia, kiedy przeprowadzono atak na posterunek ochrony przemysłowej w Porębie, zakończony zdobyciem broni. „Twardy” działając w rejonie Zawiercia, Szczekocin i Myszkowa, często współpracował z BCh. W maju 1944 r. połączone siły oddziałów S. Wencła, BCh Stanisława Śnitki „Sowy”, „Zawiszy” (dowodzony przez Stefana Milewskiego „Nadzieję”), BCh Mieczysława Filipczaka „Mietka” oraz BCh Kazimierza Pałki „Mściciela”, urządziły między Moskorzowem a Damianami zasadzkę na transport aresztowanych żołnierzy BCh z Rokitna. W dniach 12–20 V 1944 r. miała miejsce wspólna akcja z oddziałem BCh „Mietka” i grupą AL przeciwko bandytom i dywersantom niemieckim w Kroczycach. 27 maja oddział „Twardego” rozbroił celników w Skarżycach, a w czerwcu zlikwidował kilku agentów gestapo. Ścisła współpraca między „Mietkiem” a „Twardym” zaowocowała w następnych miesiącach kilkoma wspólnymi akcjami. Najważniejszą wśród nich wydaje się stoczona w lipcu (daty dziejne w różnych źródłach są sprzeczne) pod dowództwem Józefa Sygieta „Jana” kilkugodzinna bitwa w Szczekocinach z garnizonem niemieckim. Brały w niej udział także oddziały: BCh „Jana” – dowodzony przez Bolesława Kozłowskiego „Wiarę” (ok. 120 ludzi), kompanie rezerwowe BCh Henry-

36. Trzeci od lewej Stanisław Śnitko „Sowa” „Zawisza”, czwarty Stanisław Wencel „Twardy”, siódmy Gerard Woźnica „Hardy”, ósmy Władysław Galas, 1944 r.

ka Kaczmarczyka „Kresowiaka” i Władysława Kubary „Lamparta” (razem ok. 140 ludzi) oraz grupa AL Jana Słusznia „Słowianina” (ok. 25 osób). Siły niemieckie (ok. 150 ludzi) odparły jednak atak i rozpoczęły kontrnatarcie. Rozgorzały ciężkie walki. Na pomoc Niemcom nadciągali żołnierze z Żarek, a partyzantów wspierały oddziały AK z placówek w Lelowie i Szczekocinach-Rokitnie. Straty niemieckie szacowano na kilkadziesiąt zabitych i rannych, po polskiej stronie poległo pięciu partyzantów. Chociaż akcja zakończyła się niepowodzeniem, to ukazała siłę polskich oddziałów leśnych na tym terenie.

Latem 1944 r. „Twardy” podpisał układ z grupą AL Tadeusza Grochała „Tadka Białego” i BCh „Zawiszy” o wzajemnej pomocy w razie napaści. Efektem tego były wspólne walki. Po likwidacji oddziału „Tadka Białego” przez Brygadę Świętokrzyską NSZ groził „Twardemu” atak ze strony ściągającego w kierunku Złotego Potoku oddziału NSZ pod dowództwem kpt. Władysława Kołacińskiego „Żbika”, ale na skutek interwencji dowództwa AK nie doszło do przelewu krwi. Powodem zatargu mogło być zarówno udzielanie przez Wencła pomocy skoczkom sowieckim (grupa kpt. „Parchomienki”), jak też fakt odnalezienia przez NSZ spisanej umowy o współpracy z „Tadkiem Białym”. Umowa, oprócz szczegółów dotyczących wymiany informacji na temat wroga, mówiła o przekazywaniu przez „Twardego” do AL jeńców sowieckich, którzy uciekali z obozów i przekraczali granicę między III Rzeszą a GG. 21 VIII 1944 r. oddział Wencła wykonał akcję na własowców strzegących fabryki „Światowit” w Myszkwie, lecz zamiast oczekiwanych karabinów zdobył kasetkę z pieniędzmi. Na początku września, w czasie niemieckiej pacyfikacji wsi Bystrzanowice, Sokole Pole, Teodorów, Konstantynów, Skrajnica i Bolesławów, oddział

„Twardego”, wspólnie z oddziałami BCh „Mietka” i AK Jerzego Kurpińskiego „Ponurego”, stoczył walkę z Niemcami. Uczestniczył w tzw. drugiej koncentracji AK w lasach włoszczowskich i brał udział w rozbiciu kompanii wartowniczej na lotnisku w Nagłowicach. Po powrocie w lasy złotopotockie, 7 XI 1944 r. por. „Twardy” dowodził udaną akcją na Juliana Schuberta „Krwawego Julka”, który był zastępcą komendanta hitlerowskiej żandarmerii w Żarkach i słynął z okrucieństwa wobec ludności polskiej. Zlikwidowano go na szosie między Janowem a Żarkami. Za tę akcję „Twardy” został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari V kl., a trzech dowódców grupy Krzyżami Walecznych. Za inne akcje Wencla dwukrotnie odznaczono Krzyżem Walecznych. Jednym z zadań „Twardego” była ochrona zrzutów, dokonywanych przez samoloty angielskie. Podczas odbierania zrzutów współpracował z częstochowską AK, m.in. z por. J. Kurpińskim „Ponurem”. Najsłynniejszym zrzutem, jaki zabezpieczali, był zrzut brytyjskiej misji wojskowej w grudniu 1944 r. (tzw. operacja „Freston”). 30 XII 1944 r. na rozkaz dowódcy dywizji częstochowskiej ppłk. Zygmunta Żywockiego „Wujka”, „Twardy” odprowadził misję w okolice Lasów Rzędzińskich w pow. radomszczańskim. Tam przejęła ich 25-osobowa grupa OB-27 ppor. Józefa Koteckiego „Warty”.

Po reorganizacji AK w październiku 1944 r. kpt. S. Wencel został dowódcą 3. kompanii 2. batalionu 27. pp AK, a więc znalazł się w częstochowskich strukturach organizacyjnych. Liczebność oddziału „Twardego” zmieniała się. W 1943 r. oddział liczył 11 osób, ale od marca 1944 r. – 27 osób, a latem 1944 r. podczas akcji „Burza” – 120, w październiku – 160 osób, a zimą 1944/1945 r., którą spędzili w lasach złotopotockich, liczba ta zmalała do 47 i ostatecznie – 33 osób. 17 I 1945 r. w Sierakowie k. Janowa Wencel wszedł w kontakt z Armią Czerwoną i złożył broń. W czasie wojny jego ojciec, siostra i dwaj szwagrowie zostali zamordowani w obozach koncentracyjnych.

Już kilka dni po złożeniu broni zainteresowali się nim funkcjonariusze PUBP w Zawierciu. 3 II 1945 r. przesłuchano go w sprawie likwidacji skoczków sowieckich (jego oddział faktycznie zlikwidował jednego żołnierza, podejrzanego o współpracę z Niemcami). W przesłuchaniu wzięli udział sowieccy oficerowie. „Twardy” szybko zorientował się, że grozi mu aresztowanie, a nawet wywózka, i zaczął się ukrywać. Wrócił do lasu, gdzie w kwietniu 1945 r. utworzył oddział składający się z 8–14 osób. W maju jego ludzie dokonali akcji na posterunek MO w Mrzygłodzie. „Twardy” był też podejrzany o współudział w likwidacji zawierciańskiego funkcjonariusza UB Kazimierza Machury. Działając na obszarze: Koziegłównki, Pińczyce, Poręba, Siewierz, Tarnowskie Góry i Lubliniec, utrzymywał kontakt z grupą Władysława Musialika „Bolesława”, podlegającą „Ponuremu”. Do dawnych kolegów, którzy teraz zaczęli udzielać się w życiu politycznym u boku PPR, wysyłał listy z pogrózkami. Prawdopodobnie też, przebywając w ukryciu, za pośrednictwem Kazimierza Dziechciarza „Gordona” próbował reaktywować działalność OM TUR w fabryce w Porębie. W lipcu dowiedział się, że UB aresztowało jego matkę. Wtedy, po pertraktacjach, postanowił ujawnić się w Katowicach. Został jednak aresztowany i przebywał w więzieniu przy ul. Mikołowskiej do 6 X 1945 r.

Po uwolnieniu przewodniczył Komisji Likwidacyjnej AK w Zawierciu. Do maja 1946 r. sprawował funkcję II sekretarza PPS w Będzinie, a ludzi z tzw. drugiej konspiracji unikał. W proteście przed dominacją PPR, popierał występujące tam nastroje strajkowe (marzec 1946 r.). Później podejmował dorywcze prace na terenie Myszkowa, by w końcu wyje-

37. Stanisław Wencel w latach po wojennych.

chać do Radomia, gdzie został kierownikiem Spółdzielni „Społem”. Został wytypowany na kandydata na posła do Sejmu Ustawodawczego z ramienia PPS, lecz w Warszawie tej kandydatury nie zatwierdzono. W marcu 1947 r. został I sekretarzem Komitetu Powiatowego PPS w Zawierciu. Był zdeklarowanym wrogiem łączenia się z PPR oraz jawnym przeciwnikiem reformy rolnej i likwidacji majątków ziemskich. Głosił, że UB i PPR *wprowadzają dyktatorstwo sowieckich agentów*. Wg relacji UB: *prowadził usilną kampanię celem rozbitcia klasy robotniczej na podległym mu terenie. Na zebraniach partyjnych [także w Myszkowie – przyp. aut.] często podkreślał chlubne tradycje PPS, a potępiał [...] PPR wytykając, że idzie na pasku Związku Radzieckiego*. W konsekwencji w marcu 1948 r. utracił zajmowane stanowisko i w październiku został wykluczony z PPS. W maju 1948 r. znalazł pracę w Śląskiej Spółdzielni Spożywców w Katowicach jako inspektor handlowy, gdzie pracował do grudnia. 19 X 1948 r. prawdopodobnie

wziął udział w uroczystości wręczenia sztandaru Związku Uczestników Walk o Wolność i Demokrację w Tarnowskich Górach. Od stycznia 1949 do lutego 1950 r. pracował w Robotniczej Spółdzielni Spożywców „Naprzód” w Ogrodzieńcu na stanowisku kierownika handlowego. We wrześniu 1950 r. zatrudniono go w Budowlanym Przedsiębiorstwie Powiatowym w Zawierciu, ale już miesiąc później został zatrzymany i postawiony przed sądem za czyny z maja 1945 r. Aresztowanie to odbyło się w ramach tzw. akcji „K”, mającej na celu represjonowanie byłych żołnierzy AK. Sam Wencel był od dłuższego już czasu obserwowany przez UB z racji pełnionej funkcji w PPS, a w 1949 r. prowadzono przeciwko niemu sprawę o krypt. „Zdradliwy”. Początkowo skazano go na 7 lat więzienia, ale 6 VI 1951 r. NSW sprawę umorzył. Umotywowano to obowiązującą amnestią oraz prośbą byłego premiera i ministra administracji publicznej Edwarda Osóbki-Morawskiego, który w latach 1944–1947 był przewodniczącym Centralnego Komitetu Wykonawczego PPS.

Po wyjściu z więzienia Wencel przez pewien czas pracował w Zakładach Urządzeń Mechanicznych w Porębie, w charakterze pracownika umysłowego, a później, do marca 1953 r., w Budowlanym Przedsiębiorstwie Powiatowym w Zawierciu. Później zatrudniono go jako technika budowlanego w Przedsiębiorstwie Budownictwa Miejskiego w Częstochowie. Pracował tam do 1955 r. Na początku 1953 r. został zatrzymany przez częstochowską KP MO pod zarzutem kradzieży drewna, cementu i gwoździ. Najprawdopodobniej sprawa była od początku „ustawiona” przez UB i służyła zaszantażowaniu byłego działacza PPS i pozyskaniu go do współpracy agenturalnej. Do procesu w sprawie rzekomej kradzieży nie doszło, a Wencel od lutego był już współpracownikiem Departamentu V MBP (po reorganizacji – Dep. III). Początkowo informował o swoich kontaktach z przeszłości w ramach działalności w GL-WRN i AK. Dzielił się wiedzą na temat struktur AK na Śląsku i w obwodzie częstochowskim. Informował o działalności PPS i PSL (m.in. sporządził charakte-

rystyki osobowe). Otrzymał zadanie rozpracowania przebywających na emigracji działaczy PPS-WRN. W 1955 r. został kierownikiem budowy w Przedsiębiorstwie Budownictwa Miejskiego w Myszkowie.

W 1955 r. wyjechał do RFN i Francji – został wysłany przez Departament III MBP/KdsBP (co ciekawe, PUBP w Zawierciu, który go obserwował, po jego wyjeździe, wyraźnie nie informowany o niczym, rozpoczął poszukiwania i wysłał zapytanie do naczelnika Wydziału I Departamentu III KdsBP w Warszawie, w jakim kierunku *prowadzić rozpracowanie w celu ujęcia* byłego partyzanta). Na Zachodzie Wencel spotkał się z wybitnymi przedstawicielami PPS-WRN na emigracji: Zygmuntem Zarembą, Adamem Ciołkoszem i Franciszkiem Białasem. Przekazywał informacje, dotyczące sytuacji w kraju, uczestniczył w organizowanych na jego cześć spotkaniach. Zagadnięty, dlaczego znalazł się na Zachodzie, odpowiadał, że z Polski musiał wyjechać i że pisała o tym prasa. Nie wiadomo, czy pobyt Wencela w RFN i we Francji wpłynął w jakiś sposób na życie polityczne emigracyjnej PPS. Pewne jest jednak, że trafił na okres bardzo gorący, kiedy miały miejsce tarcia między działaczami na tle stosunku do kraju. Z zapisu funkcjonariusza SB wynika jednak, że Wencel zadania nie wykonał (jakiegokolwiek ono było) i powrócił do kraju w marcu 1956 r. Dzisiaj trudno odpowiedzieć na pytanie, na czym konkretnie polegała i czy była to jedyna misja byłego partyzanta. W 1956 r. nad Wenclem, agentem o ps. „Zatoka”, kontrolę przejął Wydział V Departamentu I MSW w Warszawie.

Po powrocie do kraju Wencel był inicjatorem powstawania kół ZBoWiD. 21 VII 1957 r. uczestniczył w I Zjeździe ZBoWiD w Myszkowie. Podczas „wyborów” do Powiatowych Rad Narodowych domagał się od I sekretarza KP PZPR w Zawierciu umieszczenia na liście podanych przez siebie kandydatów, co nie zostało uczynione. W 1957 r. został inspektorem w Wydziale Inwestycji Prezydium PRN w Myszkowie. W 1958 r. decyzją mjr. Eugeniusza Morawskiego zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Katowicach wyeliminowano go z czynnej sieci agentów ze względu na *wywrotową działalność* – przez cały czas głosił hasła antysowieckie i antykomunistyczne, prowadził *wodzirejstwo* w ZBoWiD i przejawiał wrogi stosunek do byłej AL. Jednocześnie powierzono go nadzorowi Wydziału III SB w Katowicach i założono sprawę ewidencyjno-obserwacyjną, a od 1960 r. poddano obserwacji operacyjnej. Oznaczało to, że został otoczony przez siatkę agentów, gdyż mógł stanowić zagrożenie *na wypadek wybuchu wojny*. Jednocześnie obserwowało go kilku tajnych współpracowników SB o pseudonimach „Wrona”, „Mały”, „Kruk”, „Kamień” i „Rak”. Na terenie Myszkowskich Zakładów Metalurgicznych „Światowit” działał, także donoszący na Wencela, agent „Lot II”.

Fakt niewykonania zadania na Zachodzie i usunięcie z czynnej sieci agentów może świadczyć, że Wencel, zwerbowany przez UB drogą szantażu, bronił się przed współpracą. Był też obserwowany przez SB aż do 1966 r., czyli niemal do końca życia. Do 1962 r. pracował w Prezydium PRN. Mieszkał wtedy w Myszkowie przy ul. Skłodowskiej 11/5. W latach 1962–1963 był pracownikiem umysłowym Częstochowskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Miejskiego, później pozostawał bez pracy, ale w 1965 r. był już kierownikiem Zakładów Gospodarki Mieszkaniowej w Myszkowie.

W sierpniu 1963 r. został przewodniczącym Powiatowego Zarządu ZBoWiD w Myszkowie. Protestował przeciwko przypisywaniu sobie przez niektóre osoby wymaginowanych zasług partyzanckich (12 XI 1963 r. złożył w tej sprawie doniesienie do SB, podpisując się

ps. „Mierzeja”). W październiku 1964 r., po awanturze w sprawie odznaczeń, złożył rezygnację z pełnionej funkcji, ale 5 XII 1965 r. ponownie znalazł się we władzach, zostając I wiceprzewodniczącym Zarządu Powiatowego ZBoWiD Oddziału w Myszkowie. 27 XII 1965 r. został jego prezesem. Przy swojej deklarowanej wrogości wobec komunizmu, okazał się także antyklerykałem, m.in. podpisał kombatancką rezolucję protestacyjną do kardynała Stefana Wyszyńskiego w związku z orędziem biskupów polskich do biskupów niemieckich, zgodził się z protestem przeciwko wprowadzaniu sztandaru ZBoWiD do kościoła w czasie uroczystości pogrzebowych, a swojej matce urządził świecki pogrzeb przy dźwiękach „Międzynarodówki”.

Starał się nie tracić kontaktu z dawnymi działaczami PPS. Spotykał się m.in. z Aleksym Bieniem, także usuniętym z partii w 1948 r., oraz z Czesławem Gałęckim i Eugeniuszem Jurczykiem, który od 1958 r. organizował w swoim mieszkaniu w Będzinie spotkania byłych aktywistów.

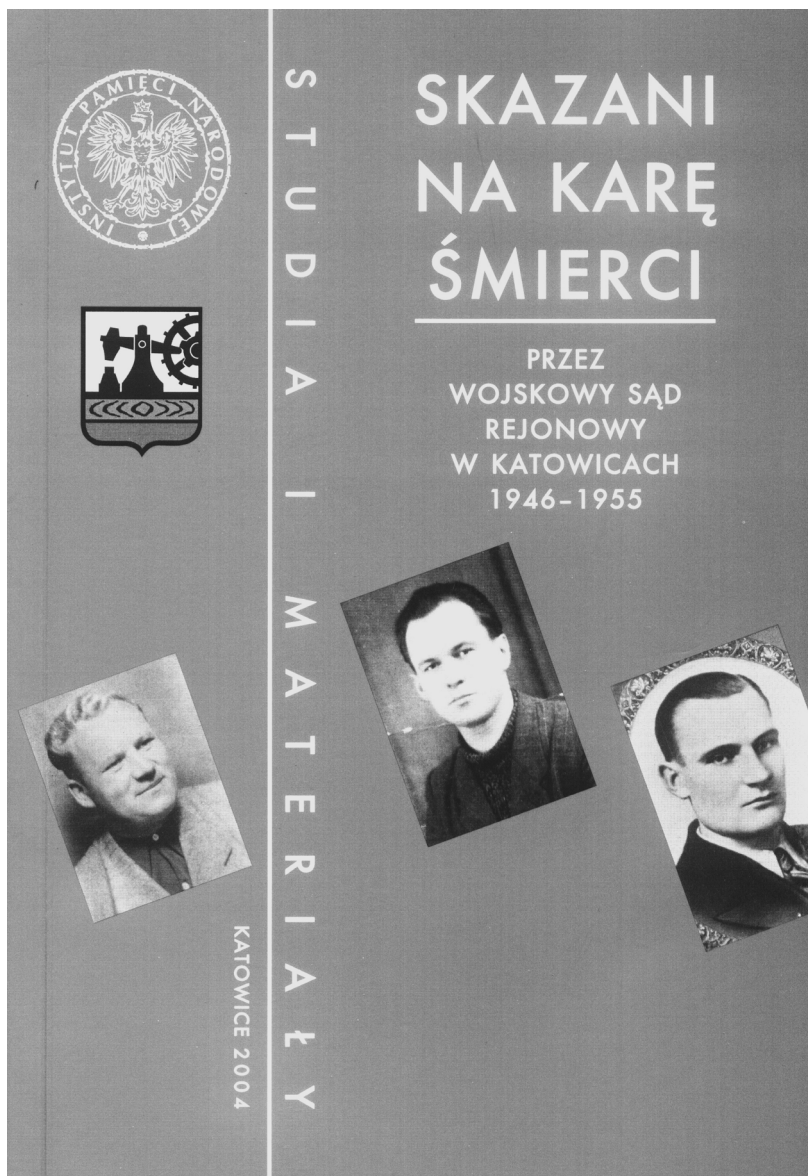
Należał do Ligi Morskiej i Związku Zawodowego Spółdzielców.

Zmarł 29 XII 1967 r. na zawał serca. Pochowano go na cmentarzu parafialnym św. Apostołów Piotra i Pawła w Zawierciu.

Był dwukrotnie żonaty: z Marią (nie ustalono nazwiska panieńskiego) oraz (od grudnia 1946 r.) z Julią Sochą „Irką” (ur. 16 II 1926 r.), łączniczką z konspiracji będzińskiej PPS (później w AK). Z pierwszego małżeństwa miał córkę Wandę.

AP w Częstochowie, Inspektorat AK w Częstochowie, sygn. 25, k. 11, Rozkaz Ka/Gra L. 272/20114; **IPN Ka 02/838**, Akta operacyjne p-ko S. Wencłowi, IPN Ka 032/35, t. 1–4, WUSW Katowice, Wydział III, Materiały dotyczące działań endeków, t. 1; **Związek Kombatanłów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Myszkowie**, Złota Księga ZBoWiD w Myszkowie, cz. 1 (rękopis); J. Abramski, *Zawiercie. Studium monograficzne*, Zawiercie 1994, s. 47, 128, 177–178, 184; W. Borzobohaty, „Jodla”. *Okręg Radomsko-Kielecki ZWZ-AK 1939–1945*, Warszawa 1988, s. 374; J. Durka, *Misja „Freston” wylądowała w Bystrzanowicach*, „Gazeta Myszkowska”, nr 12, 25 III 2005, s. 7; Idem, *Rysa na marmurze, czyli ciąg dalszy życiorysu Stanisława Wencła „Twardego” (1913–1967)*, Ibidem, nr 13, 1 IV 2005, s. 7; Idem, *Stanisław Wencel „Świder” „Twardy” (1913–1967)*, Ibidem, nr 10, 11 III 2005, s. 10; *Działania zbrojne i konspiracja na ziemi częstochowskiej w latach 1939–1947*, zebrał i oprac. W. Zaleski „Albert”, Częstochowa 1998, s. 36, 45–46, 78, 89, 92, 120; Z. Grządzielski, K. Marczyk, *Powstanie, działalność i walka zbrojna Batalionów Chłopskich w latach 1940–1945 na terenach województwa częstochowskiego (zarys problemu)*, Częstochowa 1983, s. 12–13, 23, 69–71, 73, 76, 78, 80–81; C. Gurtman „Mocny”, *Armia Krajowa – w Częstochowie i w okolicy – walczy*, Częstochowa 1996, s. 69, 106–107; B. Hillebrandt, *Partyzantka na Kielecczyźnie 1939–1945*, Warszawa 1970, s. 382–383; J. Kantyka, *Oddział partyzancki „Twardego”*, Katowice 1986, s. 6–7, 16, 30–98, 109–124, 138–163; *Monografia Zawiercia*, pod red. Z. Jagodzińskiego, Zawiercie 2003, s. 643–644; J. Niekrasz, *Z dziejów AK na Śląsku*, Warszawa 1985, s. 141–146, 181–183, 266, 271; *Polska Partia Socjalistyczna w latach wojny i okupacji 1939–1945*, Warszawa 1994–1995, t. 1, s. 64–65, 89, 436, 554–555, 576–577, 588–589, 616, 743, 748–749; t. 2, s. 91, 106, 109, 115–116, 320–328, 335–353, 455–517, 551; *Aneks*, s. 10; Z. Walter-Janke, *Śląsk jako teren partyzancki Armii Krajowej*, Warszawa 1986, s. 59–60, 63–67, 69, 86–93, 102–107; Idem; *W Armii Krajowej na Śląsku*, Katowice 1986, s. 72–77, 79, 103, 111, 130–144, 149, 159, 164, 176–178, 275–278, 280–281; *Zawiercie. Zarys rozwoju powiatu i miasta*, oprac. M. Grabania, Katowice 1969, s. 150; Zbigniew Zieliński, *7 Dywizja Armii Krajowej*, Warszawa 2004, s. 21; Zdzisław Zieliński, *Orły ziemi częstochowskiej*, Częstochowa 1999, s. 33, 83, 86, 95, 107; Relacja ustna Władysława Strzelczyka „Wiernego” z 18 IV 2005; Relacja zbiorowa Stanisława Wencła „Twardego”, Mieczysława Filipczaka „Mietka” i Władysława Strzelczyka „Wiernego”, mps, kopia w zbiorach autora.

NASZE REKOMENDACJE

*Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy
w Katowicach 1946–1955, wstęp i opracowanie
Tomasz KURPIERZ, Katowice 2004.*